

Notitie

Opdrachtgever: D. Ossewaarde, Wooncompas
Auteur: E. van Doorn
Betreft: Wnb-onderzoek Dorpsdijk e.o. in Rhoon
Projectnummer: 2484
Datum: 16 december 2021
Status: Definitief

Inleiding

Wooncompas is van plan om 33 woningen in de gemeente Albrandswaard, provincie Zuid-Holland, te vervangen door nieuwbouw. In 2016 is op basis van een Quick scan gekeken welke beschermde soorten in het plangebied kunnen voorkomen (Elzerman 2016). De woningen zijn in 2017 onderzocht op aanwezigheid van beschermde soorten van de Wet natuurbescherming. Bij dat onderzoek werd een zomer- en paarverblijfplaats van Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* en een zomerverblijfplaats van Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* vastgesteld (Elzerman 2018). Dit onderzoek moest geactualiseerd worden met het oog op de uitvoering van de herstructurering.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (luchtfoto: PDOK).

De situatie in het plangebied is niet veranderd, maar de omgeving is wel sterk veranderd. Een groot deel van de Bloemen- en Vogelbuurt is gerenoveerd. Dit kan tot verschuivingen in aanwezigheid van beschermde soorten hebben geleid. Daarom is een herhaling van het vleermuisonderzoek uitgevoerd om te kijken of de verblijfplaatsen uit 2017 (Elzerman 2018) nog steeds bezet zijn. Tijdens het eerste veldbezoek voor vleermuizen is een invliegende Gierzwaluw *Apus apus* in het plangebied waargenomen. Naar aanleiding van deze waarneming is direct gierzwaluwonderzoek ingezet. Onderliggende notitie is een uitwerking van het vleermuis- en gierzwaluwonderzoek dat in 2021 is uitgevoerd.

Beschrijving plangebied

Huidige situatie

Het plangebied is gelegen in de dorpskern van Rhooen (Figuur 1) en omvat woonblokken aan de Dorpsdijk 171 t/m 189, Vinkstraat 2 t/m 16, Spechtstraat 1 t/m 15 en Kievitstraat 1 t/m 13. Het plangebied is omgeven door diverse vormen van bebouwing, zoals een appartementencomplex, een kerk en vrijstaande woningen. Het plangebied zelf bestaat uit vijf woonblokken van eengezinswoningen met voor- en achtertuinen. Deze zijn gebouwd in de jaren '60 van de vorige eeuw. Alle woonblokken zijn opgebouwd met bakstenen muren en een zadeldak. De woonblokken aan de Vinkstraat en Spechtstraat hebben aan de langsgevels een houten muurbekleding (een soort gevelbeplating) in plaats van bakstenen. Naast de woningen is verharding in de vorm van bestrating en parkeergelegenheid. Er is geen water binnen het plangebied aanwezig. Zie figuur 2 voor een impressie van de woonblokken binnen het plangebied.

Figuur 2. Impressie woonblokken. Linksboven woonblok Dorpsdijk 171 t/m 181. Rechtsboven woonblok Vinkstraat 2 t/m 16. Linksonder woonblok Spechtstraat 1 t/m 15. Rechtsonder woonblok Kievitstraat 1 t/m 13.

Toekomstige situatie

Wooncompas is voornemens de woonblokken te slopen en hiervoor in de plaats nieuwbouwwoningen te realiseren. De huidige 33 verouderde eengezinswoningen worden vervangen door 53 appartementen. De nieuwbouw bestaat uit vier complexen van twee woonlagen. Deze liggen rond een groene zone en grasveld in de kern van het plangebied (Figuur 3). Een impressie van de nieuwbouw is weergegeven in Figuur 4. Er worden tweekamer- en dreekamerappartementen met een oppervlakte van 60 m² en respectievelijk 100 m² gerealiseerd.

Figuur 3. Plattegrond nieuwbouwplannen met de Dorpsdijk aan de linkerkant van het figuur (Team Paul de Vroom & Sputnik 2021).

Figuur 4. Impressie nieuwbouw langs de Dorpsdijk (Team Paul de Vroom & Sputnik 2021).

Methodiek

In onderstaande paragrafen wordt de opzet van het vleermuis- en gierzwaluwonderzoek uiteengezet.

Opzet vleermuisonderzoek

Het vleermuisonderzoek is gericht op het vaststellen van het gebiedsgebruik door deze beschermde dieren. Op basis van de Wet natuurbescherming (art. 3.5) zijn niet alleen de dieren zelf, maar ook enkele gebiedsfuncties specifiek beschermd. Het gaat hierbij om verblijfplaatsen, essentiële foerageergebieden en vaste vliegroutes. Wanneer activiteiten deze functies treffen dan moet gewerkt worden volgens een Ecologisch Werkprotocol en/of is een ontheffing Wet natuurbescherming nodig. De werkzaamheden hebben betrekking op een groot gebied waarbij sloop en nieuwbouw gepleegd gaat worden. De groene buitenruimte, zoals de achtertuinen van de woningen, zal hierbij tevens aangetast worden. Onderzoek naar de aanwezigheid van essentieel foerageergebied en vaste vliegroutes is meegenomen in de opzet.

Vanuit het vleermuisonderzoek dat uitgevoerd is in 2017 waren reeds een aantal verblijfplaatsen van vleermuizen bekend. Op basis van deze informatie is een planning gemaakt met behulp van de landelijke richtlijnen van het Vleermuisprotocol 2021 (GaN, Zoogdiervereniging & NGB 2021). Op basis van overlappende onderzoeksperiodes voor verschillende functies kunnen veldbezoeken gecombineerd worden. Het onderzoek heeft zich gericht op de Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* en Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii*. De aanwezigheid van Laatvlieger *Eptesicus serotinus* wordt uitgesloten op basis van in het verleden uitgevoerd onderzoek (Elzerman 2018). Destijds is tijdens dat onderzoek op slechts drie momenten een Laatvlieger waargenomen in Rhooen. Overige soorten vleermuizen konden op voorhand worden uitgesloten vanwege het verspreidingsgebied, biotoopvoorkeur en/of ongeschiktheid van de woningen voor verblijfplaatsen.

Samengevat bestaat het onderzoek uit:

- Onderzoek zomer- en kraamverblijfplaatsen, vliegroute en foerageergebied: drie bezoeken tussen 15 mei – 15 juli;
- Onderzoek paar- en winterverblijfplaatsen, vliegroute en foerageergebied: twee bezoeken tussen 15 augustus – 1 oktober;

De inventarisaties zijn door drie ecologen (S. Elzerman, E. van Doorn en M. Groen) uitgevoerd met behulp van heterodyne batdetectors met opnamefunctie (Pettersson D240x), een batlogger opnameapparaat (Elekon Batlogger M) en warmtebeeldcamera (Pulsar Helion XP28). Bij ieder bezoek zijn alle waargenomen vleermuizen vastgelegd met bijbehorende GPS-locatie. Waar mogelijk zijn gegevens over de soort en het gedrag genoteerd. De data en weersomstandigheden staan in onderstaande tabel weergegeven (Tabel 1).

Determinatie van vleermuisopnames met de Batloggers is achteraf uitgevoerd met behulp van de softwareprogramma's BatExplorer 2.0. (Elekon AG 2018) en Batsound 4.01 (Pettersson Elektronik 2008) en op basis van vooraf gestelde akoestische kenmerken (Barataud 2015, Russ 2012, Skiba 2009).

Tabel 1. Datum, weersomstandigheden en tijdsperiode per veldbezoek voor vleermuizen.

Datum	Bewolkingsgraad	Temperatuur	Wind	Neerslag	Tijd	Zonsondergang/-opkomst
27-05-2021	1/8	11 °C	2 N	Geen	21:45 - 23:53	21:45
22-06-2021	5/8	13 °C	2 NO	Geen	03:20 - 05:30	05:23
06-07-2021	2/8	16 °C	3 ZW	Geen	22:00 - 00:09	22:02
02-09-2021	1/8	15 °C	2 NO	Geen	21:30 - 23:38	20:10
27-09-2021	3/8	13 °C	2 ZW	Een paar dikke druppels rond 22:45	22:30 - 00:30	19:28

Het onderzoek naar zomer- en kraamverblijfplaatsen is uitgevoerd met drie bezoeken op 27 mei, 22 juni en 6 juli. De tussenliggende periode tussen de eerste twee bezoeken was hierbij meer dan twintig dagen. Een veldbezoek is in de vroege ochtend en een veldbezoek is vanaf zonsondergang uitgevoerd. Tevens valt één

veldbezoek in de maand juni. Hierbij wordt voldaan aan de onderzoekseisen voor kraam- en zomerverblijfplaatsen van Gewone en Ruige dwergvleermuis (GaN, Zoogdiervereniging & NGB 2021).

Door de inzet van drie ecologen kon overzicht gehouden worden over de voor vleermuizen geschikte kopgevels. De voor- en achtergevels van de woonblokken aan de Vinkstraat en Spechtstraat zijn door de gladde gevelbeplating ongeschikt voor een verblijfplaats van een vleermuis. De voor- en achtergevels van de woonblokken aan de Dorpsdijk en Kievitstraat zijn mogelijk wel geschikt voor verblijfplaatsen van vleermuizen. Door strategisch positioneren van een ecooloog in de Vinkstraat ter hoogte van de achtertuinten van de Dorpsdijk, een ecooloog aan de Dorpsdijk ter hoogte van de doorgang tussen de twee woonblokken en een ecooloog op de kruising van de Kievitstraat en het Kievitsplantsoen kon voldoende overzicht gehouden worden over het plangebied en alle geschikte gevels. Iedere ecooloog liep in een lijn van ongeveer 10 tot 15 meter heen er weer om alles in de gaten te kunnen houden. Hiermee wordt voldaan aan de vereisten ten aanzien van de overzichtelijkheid (>75%) van het plangebied door onderzoekers (zie figuur 5).

Figuur 5. Overzicht plangebied en bemensing.

Het onderzoek gericht op paar-, en winterverblijfplaatsen is uitgevoerd door twee onderzoekers die continu door het plangebied liepen. Het zwermen en baltsen neemt een langere tijd in beslag waardoor de trefkans ook groter is indien meerdere bezoeken uitgevoerd worden. Om de trefkans te maximaliseren zijn twee veldbezoeken verspreid over de paartijd uitgevoerd op verschillende momenten in de nacht (binnen de optimale periode en conform Vleermuisprotocol 2021). Deze veldbezoeken zijn uitgevoerd op 2 september en 27 september. Het eerste bezoek is gestart vanaf een uur na zonsondergang en het laatste bezoek is uitgevoerd rond middernacht. Tussen de eerste en tweede veldbezoek ligt minimaal 20 dagen. Hiermee wordt voldaan aan de eisen ten aanzien van paar- en winterverblijfplaatsen van Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis.

Opzet gierzwaluwonderzoek

Ter aanvulling op het lopende vleermuisonderzoek is onderzoek verricht naar nestplaatsen van Gierzwaluw *Apus apus* in het plangebied. Het doel was om een volledig beeld te krijgen van alle nesten in het plangebied. Het nest van deze vogel is jaarrond beschermd (Ministerie van LNV 2009). Het onderzoek is uitgevoerd conform de richtlijnen uit het Kennisdocument (BIJ12 2017). De onderzoeksopzet was als volgt:

- 3 inventarisatierondes met een tussenliggende periode van tenminste 10 dagen tussen opeenvolgende bezoeken
- Waarvan minimaal 1 bezoek in de periode 20 juni tot en met 7 juli
- Uitvoering tussen twee uur voor zonsondergang en zonsondergang
- Tijdens goede (droge) weersomstandigheden

De inventarisaties zijn uitgevoerd door twee ecologen, zodat het gehele plangebied overzien kon worden.

Tabel 2. Datum, weersomstandigheden en tijdsperiode per veldbezoek voor gierzwaluwen.

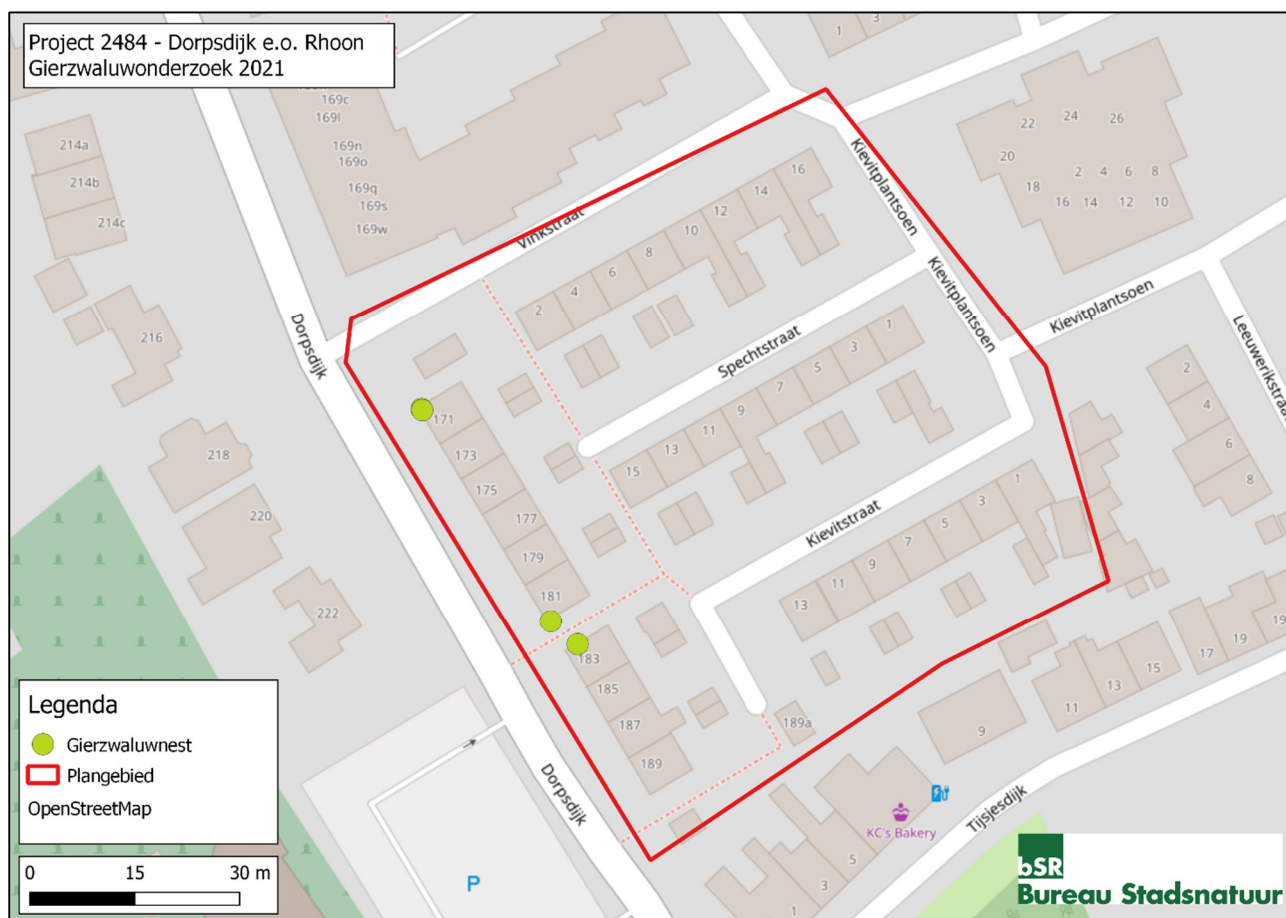
Datum	Bewolkingsgraad	Temperatuur	Wind	Neerslag	Tijd	Zonsondergang/-opkomst
27-05-2021	1/8	11 °C	2 N	Geen	19:46 - 21:46	21:46
24-06-2021	5/8	13 °C	2 NO	Geen	20:05 - 22:05	22:05
06-07-2021	2/8	16 °C	3 ZW	Geen	20:02 - 22:02	22:02

Resultaten

Gierzwaluwonderzoek

Tijdens het onderzoek naar Gierzwaluw zijn drie nesten gevonden door gericht te letten op invliegende en uitvliegende individuen (zie figuur 6). Daarnaast is tijdens het laatste bezoek tevens geluid uit de holte gehoord van roepende jongen op een van de nestlocaties. Rond het plangebied was weinig activiteit van Gierzwaluwen. Er zijn in de omgeving van het plangebied geen nestplaatsen van Gierzwaluwen aangetroffen. Het betreft hier een kleine kolonie van Gierzwaluwen. Er zijn op de volgende adressen nesten aangetroffen:

- Dorpsdijk 171
- Dorpsdijk 181
- Dorpsdijk 183

Figuur 6. Locaties van de gierzwaluwnesten binnen het plangebied.

De nesten bij de Dorpsdijk 181 en 183 bevonden zich in een holte in de kopgevel. Hierbij is een baksteen naar binnen gevallen waardoor tussen de dakoverstek en de muur een holte is ontstaan. Het gierzwaluwnest aan de Dorpsdijk 171 bevond zich onder de dakpannen. Hier vlogen de dieren in tussen de dakgoot en de onderste overhangende dakpan op de hoek van de woning. Zie figuur 7 voor de locaties van de invliegopeningen.

Figuur 7. Invliegopeningen drie nestplaatsen. Linksboven invliegopening Dorpsdijk 183. Rechtsboven invliegopening Dorpsdijk 181. Foto onderaan invliegopening Dorpsdijk 171.

Algemeen beeld vleermuizenonderzoek

Gedurende het vleermuisonderzoek is tijdens alle bezoeken activiteit van vleermuizen geconstateerd in en rond het plangebied. Het aantal vleermuizen was laag en verspreid over het plangebied en de omliggende wijk. De hoogste activiteit van vleermuizen is in het park ten noordoosten van het plangebied waargenomen. Tijdens het onderzoek naar vleermuizen zijn enkel Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus* en Ruige dwergvleermuis *Pipistrellus nathusii* waargenomen. Laatvlieger is niet waargenomen tijdens de veldbezoeken en achteraf ook niet uit de analyse van de Batlogger-opnamen naar voren gekomen. De aanwezigheid van deze soort binnen het plangebied kan uitgesloten worden.

Zomer- en kraamverblijfplaatsen

In het voorjaar en de zomer worden kraamkolonies en zomerverblijven in gebouwen door Gewone dwergvleermuizen bezet. In de kraamkolonies worden de jongen grootgebracht en in de zomerverblijven zitten de vleermuizen zonder jongen (Limpens *et al.* 1997). Zodra de jonge vleermuizen zelf kunnen vliegen verlaten ze de kraamkolonie. Tijdens het voorjaarsonderzoek zijn er geen uitvliegende of invliegende dieren waargenomen. De enige bekende zomerverblijfplaats van een Gewone dwergvleermuis binnen het plangebied (Elzerman 2018) was niet meer bezet. Nabij deze locatie is tijdens het avondbezoek op 6 juli 2021 een uitvliegende Gewone dwergvleermuis waargenomen uit de westelijk georiënteerde kopgevel van het woonblok aan de Kievitstraat (Figuur 8). Mogelijk heeft de vleermuis zich in de loop der tijd naar deze locatie verplaatst.

In tegenstelling tot de Gewone dwergvleermuis heeft de Ruige dwergvleermuis een sterk trekgedrag. Deze soort kent een najaars- en voorjaarsmigratie zoals ook bekend is bij trekvogels. Een aantal mannetjes verblijft het gehele jaar in Nederland, maar de meeste Ruige dwergvleermuizen zijn in de herfst en winter in Nederland aanwezig. Tijdens het onderzoek in 2017 is een zomerverblijfplaats van een Ruige dwergvleermuis in het appartementencomplex aangetroffen (Elzerman 2018). Deze verblijfplaats is in 2021 ingenomen door een Gewone dwergvleermuis. Op 22 juni 2021 tijdens het ochtendbezoek is hier een individu in een open stootvoeg gevlogen.

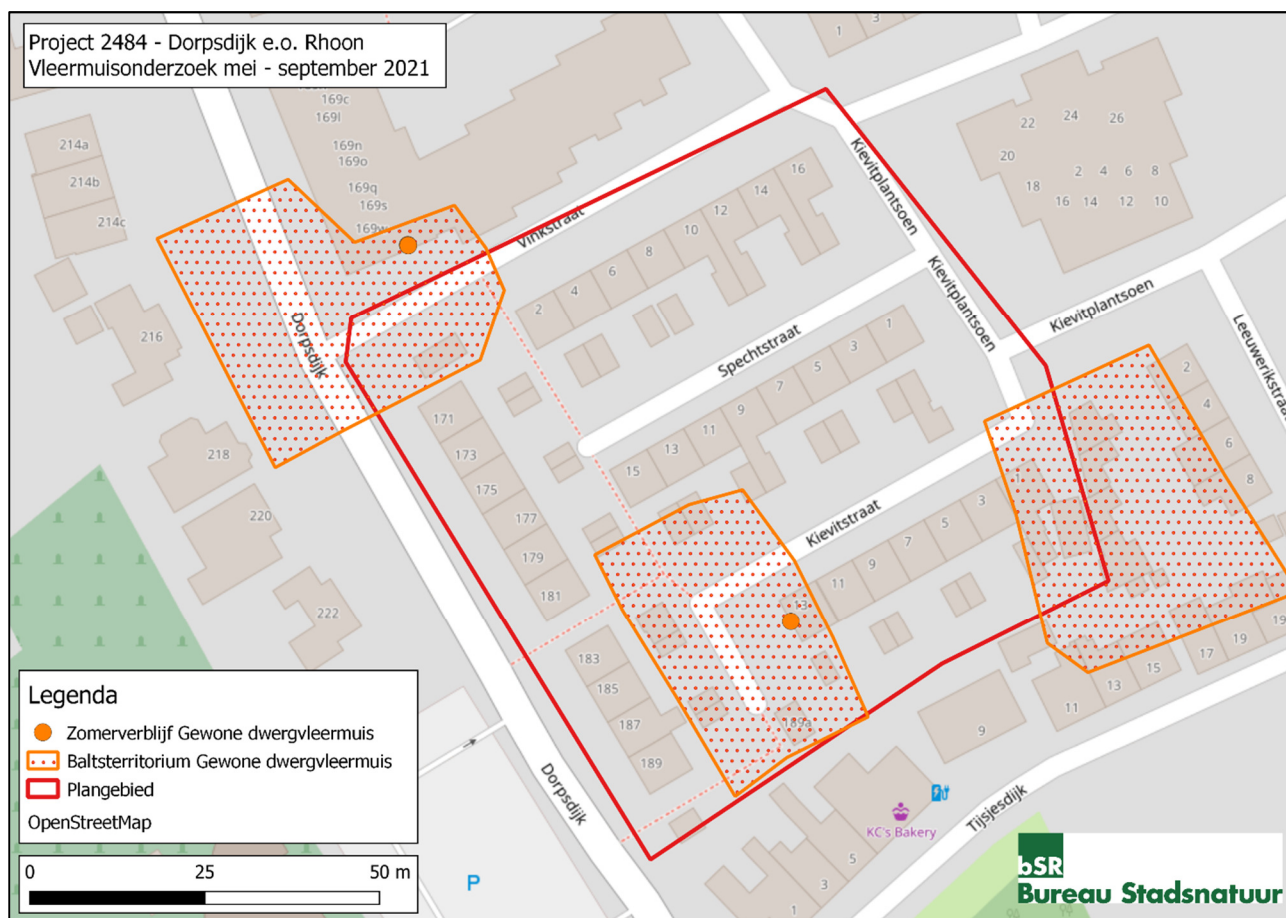
Paar- en winterverblijfplaatsen

In de loop van augustus start het paarseizoen van Gewone dwergvleermuizen (Limpens *et al.* 1997). Gedurende de nazomer en herfst baltsen mannetjes om vrouwtjes naar de paarverblijven te lokken. De mannetjes bezetten dan territoria die ze verdedigen tegenover soortgenoten. Een mannetje Gewone dwergvleermuis vliegt normaal gesproken baltsend rond zijn paarverblijf. Het is daarom lastig vast te stellen waar de exacte locatie van de verblijfplaats is (Sachteleben & von Helvesen 2006). In sommige gevallen kan een mannetje Gewone dwergvleermuis vanuit de verblijfplaats baltsen. In de herfstperiode is een baltsende Gewone dwergvleermuis waargenomen rond de westelijk georiënteerde kopgevel van het woonblok aan de Kievitstraat. Tijdens het veldbezoek op 27 september vielen enkele grote regendruppels, waarbij direct twee zwermende Gewone dwergvleermuizen voor de kopgevel waargenomen zijn met behulp van de warmtecamera. Tevens is de oostelijk georiënteerde kopgevel van het woonblok aan de Kievitstraat ook onderdeel van het balsterritorium van een andere Gewone dwergvleermuis. Direct buiten het plangebied is langs het appartementencomplex ook een baltsende Gewone dwergvleermuis waargenomen. Dit individu is waargenomen met de warmtecamera en heeft geen binding met het plangebied (Figuur 8).

Foerageergebied en vaste vliegroute

Verlichting heeft een grote invloed op de mogelijkheden voor vleermuizen om te jagen op prooien. De algemeen voorkomende Gewone dwergvleermuis is minder lichtschuw en jaagt soms op insecten bij straatlantaarns, terwijl een zeldzamere Watervleermuis *Myotis daubentonii* een sterk verlichte omgeving mijdt. In en rond het plangebied zijn de straten goed verlicht. De achtertuinen zijn de donkere plekken waar de meeste vleermuizen jagen. Een jagende Gewone dwergvleermuis is waargenomen rond de lantaarnpaal die direct tegenover zijn verblijfplaats in het appartementencomplex staat. Vaste vliegroutes zijn de routes die jaarrond gebruikt worden door vleermuizen en de verbinding vormen tussen verblijfplaats en foerageergebieden. Binnen het plangebied vliegen de vleermuizen voornamelijk van oost naar west of andersom. Dit komt door de oriëntatie van de

woonblokken (tevens oost-west). De dieren vliegen over de donkere achtertuinen, buiten het bereik van de straatverlichting.

Figuur 8. Overzicht van de resultaten van het vleermuisonderzoek in 2021.

Andere waarnemingen

Egel

Tijdens het veldbezoek op 27 september is een Egel *Erinaceus europaeus* waargenomen in het plangebied. Deze Egel heeft een territorium dat doorgaans meerdere achtertuinen omvat. Waarschijnlijk strekt dit territorium zich uit binnen en buiten het plangebied.

De Egel valt onder de bescherming van art. 3.10 uit de Wet natuurbescherming. Voor deze nationaal beschermde of overige beschermde soorten kunnen provincies zelf bepalen welke soorten vrijgesteld worden van de verbodsbepalingen. De Egel staat in Zuid-Holland op de vrijstellingslijst (Provinciale Staten van Zuid-Holland 2016). Zolang de staat van instandhouding van de soort niet in het geding komt door de werkzaamheden is alleen de Zorgplicht van toepassing.

Bij de ontwikkelingen zal het groen in de achtertuinen verwijderd worden. In het kader van Zorgplicht moet rekening gehouden worden met de aanwezigheid van een Egel. Voorafgaand aan de verwijdering kan een controlerende worden gedaan, zodat de aangetroffen Egel(s) veilig verplaatst kan/kunnen worden.

Conclusies & aanbevelingen

Wooncompas is van plan om een plangebied in de gemeente Albrandswaard, provincie Zuid-Holland, te herontwikkelen. Het plangebied bestaat uit enkele woonblokken aan de Dorpsdijk, Vinkstraat, Spechtstraat en Kievitstraat in Rhoon (Figuur 1). Hierbij zullen de bestaande woonblokken gesloopt en nieuwe woningen gebouwd worden. Ter voorbereiding van de herinrichting is een ecologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de Wet natuurbescherming. Dit onderzoek is gericht geweest op Gierzwaluwen en vleermuizen en de beschermde functies nestplaatsen, verblijfplaatsen, essentieel foerageergebied en vaste vliegroutes. De volgende bevindingen zijn gedaan in het plangebied (Figuur 3 en 5):

- Drie nestplaatsen van Gierzwaluw (Dorpsdijk nummer 171, 181 en 183);
- Een jaarronde verblijfplaats van een Gewone dwergvleermuis in de westelijk georiënteerde kopgevel van het woonblok aan de Kievitstraat;
- Een baltsterritorium van een Gewone dwergvleermuis aan de oostelijk georiënteerde kopgevel van het woonblok aan de Kievitstraat;
- Een territorium van een Egel in de achtertuinen.

Er zijn tevens beschermde functies van vleermuizen aangetroffen rond het plangebied die negatief beïnvloed kunnen worden door de beoogde ontwikkelingen binnen het plangebied. De volgende bevindingen zijn gedaan:

- Een jaarronde verblijfplaats van een Gewone dwergvleermuis in het appartementencomplex ten noorden van de Vinkstraat.

Conclusies

Vanwege de aanwezigheid van drie nestplaatsen van Gierzwaluw, een jaarronde verblijfplaats van een Gewone dwergvleermuis en een paarverblijfplaats van een Gewone dwergvleermuis in het plangebied is het noodzakelijk een ontheffing in het kader van de Wet natuurbescherming aan te vragen. Door de geplande ontwikkelingen zullen de nestplaatsen van de Gierzwaluw en de verblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis vernietigd worden. Een ontheffing omvat het opstellen van een Activiteitenplan waarin beschreven staat welke maatregelen genomen worden om het verdwijnen van deze verblijfplaatsen te compenseren en/of te mitigeren en diverse documenten om de ruimtelijke ontwikkeling te onderbouwen. Er moet beschreven worden welke maatregelen genomen worden, zodat de staat van instandhouding van de beschermde soorten niet negatief beïnvloed worden. Daarnaast moet in het Activiteitenplan staan welke maatregelen getroffen worden om verstoring van beschermde functies buiten het plangebied te voorkomen.

Aanbevelingen

Bij de uitvoering van de werkzaamheden dient men te allen tijde rekening te houden met de in de Wet natuurbescherming beschreven Zorgplicht (Art. 1.11). De Zorgplicht houdt in dat schadelijke effecten aan planten en dieren door menselijk handelen tot een minimum beperkt worden. Deze wettelijke verplichting geldt voor alle flora en fauna in Nederland ongeacht de beschermde status (zie Bijlage 1).

In het plangebied zijn geen nesten van jaarrond beschermde vogels anders dan de Gierzwaluw aangetroffen, maar het is niet uitgesloten dat algemene vogelsoorten in de tuinen broeden. Alle broedende vogels en hun nesten zijn beschermd ex. art. 3.1 van de Wet natuurbescherming. De sloop dient dan ook buiten de broedtijd uitgevoerd te worden. Het broedseizoen van deze soorten duurt globaal vanaf half maart tot en met juli, maar verschilt per soort en is afhankelijk van klimatologische omstandigheden. Aangeraden wordt om vooraf te laten controleren op de aanwezigheid van broedvogels middels een broedvogelcontrole. Indien noodzakelijk kunnen in de winter preventieve maatregelen genomen om vestiging te voorkomen.

Bij de werkzaamheden dient ook rekening gehouden te worden met de Egel. Er is reeds een territorium van een Egel aangetroffen in de achtertuinen binnen het plangebied. Het groen uit de achtertuinen wordt bij voorkeur buiten de winter verwijderd. Voorafgaand aan het bouwrijp maken van de achtertuinen moet gecontroleerd worden op de aanwezigheid van deze zoogdieren. Aangetroffen Egels worden zorgvuldig verplaatst naar geschikt leefgebied in de nabije omgeving.

Literatuur

- Barataud, M. 2015. Acoustic Ecology of European Bats. Species Identification, Study of their Habitats and Foraging Behaviour. Biotope, Mèze; Muséum national d'Histoire naturelle, Parijs.
- BIJ12. 2017. Kennisdocument Gierzwaluw *Apus apus*. Versie 1.0, juli 2017. BIJ12, Utrecht.
- Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys. 2016. Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Naturalis, Leiden.
- Delft, J.J.C.W. van & W. Schuitema, 2005. Werkatlas amfibieën en reptielen in Noord-Brabant. RAVON Noord-Brabant, Tilburg / Stichting RAVON, Nijmegen.
- Dietz, C., Von Helversen, O. & D. Nill. 2007. Vleermuizen Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika (vertaald door P.H.C. Lina). De Fontein/Tirion Uitgevers B.V., Utrecht (Handbuch der Fledermäuse Europas und Nordwestafrikas. Franckh-Kosmos Verlags GmbH & Co. KG, Stuttgart).
- Elzerman, S.D. 2016. Flora en fauna quickscan Bloemen- en Vogelbuurt te Rhoon. Rapport nr. 2016-N41. Elzerman Ecologisch Advies, Maasdam.
- Elzerman, S.D. 2018. Onderzoek beschermde soorten Wnb Bloemen- en Vogelbuurt te Rhoon. Rapport nr. 2017-11. Elzerman Ecologisch Advies, Maasdam.
- Feyerabend, F. & M. Simon. 2000. Use of roosts and roost switching in a summer colony of 45 kHz phonic type pipistrelle bats (*Pipistrellus pipistrellus* Schreber, 1774). *Myotis* 38: pp. 51-59.
- Furmankiewicz, J. 2003. The vocal activity of *Pipistrellus nathusii* (Vespertilionidae) in SW Poland. *Acta Chiropterologica*. 5(1): pp. 97-105.
- GaN, Zoogdierverseniging & NGB. 2021. Vleermuisprotocol 2021. Versie januari 2021. Gegevensautoriteit Natuur/Zoogdierverseniging/Netwerk Groene Bureaus, Nijmegen/Nijmegen/Odijk.
- Limpens, H., Mostert, K. & W. Bongers (red). 1997. Atlas van de Nederlandse vleermuizen. KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2009. Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep (Dienst Regelingen, brief 26 augustus 2009, kenmerk ffw2009.corr.046) te downloaden van de website van het Ministerie van EL&I.
- Mostert, K., G. Bakker & N. de Zwarte. 2011. Vleermuisonderzoek Schiedam – Opzet en resultaten inventarisatie 2011. Bureau Stadsnatuur & Zoogdierenwerkgroep Zuid-Holland. Rotterdam, Delft.
- Provinciale Staten van Zuid-Holland. 2016. Besluit van Provinciale Staten van Zuid-Holland van 9 November 2016, tot de vaststelling van de Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland, met nummer 6949. Provinciaal Blad nr. 6788, 20 december 2016. Provincie Zuid-Holland, Den Haag.
- Russ, J. 2012. British bat calls. A guide to species identification. Pelagic Publishing, Exeter.
- Sachteleben, J. & O. von Helversen. 2006. Songflight behaviour and mating system of pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. *Acta Chiropterologica* 8(2): pp. 391-401.
- Sender, T. 2002. Population ecology of the pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus* Schreber, 1774): the significance of the year-round use of hibernacula for life histories. Fachbereich Biologie der Philipps-Universität Marburg.
- Skiba. R. 2009. Europäische Fledermäuse. Westarp Wissenschaften-Verlagsgesellschaft mbH, Hohenwarsleben.
- Team Paul de Vroom & Sputnik. 2021. Vogelbuurt, Rhoon – voorlopig ontwerp. Versie juli 2021. Paul de Vroom/Studio Sputnik, Rotterdam.

Bijlage – Wettelijk kader

1. Inleiding

De Wet Natuurbescherming is per 1 januari 2017 van kracht en vervangt de Flora- en faunawet, de Boswet en de Natuurbeschermingswet 1998. De informatie hieronder vat de belangrijkste feiten samen met betrekking tot de bescherming van soorten via de Wet natuurbescherming, en is gericht op personen en instanties die te maken krijgen met de wet in het kader van ruimtelijke ontwikkeling, beheer en onderhoud. Uitvoering van de wet valt onder de verantwoordelijkheid van de provincies, met uitzondering van grote infrastructurele projecten aan onder meer waterwegen; daarbij blijft de Rijksoverheid het bevoegd gezag. De inhoud van deze samenvatting betreft in eerste instantie de algemeen geldende verbodsbepalingen in de Wet natuurbescherming en in tweede instantie de Zuid-Hollandse context waarin deze verbodsbepalingen moeten worden toegepast. De aanvullende regelgeving rond bescherming van soorten in Natura 2000-gebieden wordt hier slechts kort besproken.

2. Doel van de Wet natuurbescherming

De Wet natuurbescherming beschermt de van nature in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren en natuurgebieden.

3. Beschermingsregimes soorten

In de Wet natuurbescherming zijn drie categorieën soorten onderscheiden met een eigen beschermingsregime en daaraan gekoppelde verbodsbepalingen: vogels, habitatrichtlijnsoorten en overige soorten. Een soort kan niet onder meer dan één van deze regimes vallen. Vogels vallen per definitie onder het regime van de Vogelrichtlijn. De Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn betreffen Europese beschermingsregimes waar met de verbodsbepalingen artikel 3.1 en 3.5 in de Wet natuurbescherming in Nederland invulling aan wordt gegeven. Het regime 'andere soorten', artikel 3.10, heeft betrekking op soorten die alleen vallen onder een nationaal beschermingsregime; deze soorten zijn niet vermeld in de Europese richtlijnen. De drie beschermingsregimes met hun verbodsbepalingen zijn hieronder weergegeven.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Artikel 3.1

1. Het is verboden opzettelijk van nature in Nederland in het wild levende vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de Vogelrichtlijn te doden of te vangen.
2. Het is verboden opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen.
3. Het is verboden eieren van vogels als bedoeld in het eerste lid te rapen en deze onder zich te hebben.
4. Het is verboden vogels als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te storen.
5. Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Artikel 3.5

1. Het is verboden in het wild levende dieren van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn, bijlage II bij het Verdrag van Bern of bijlage I bij het Verdrag van Bonn, in hun natuurlijk verspreidingsgebied opzettelijk te doden of te vangen.
2. Het is verboden dieren als bedoeld in het eerste lid opzettelijk te verstoren.
3. Het is verboden eieren van dieren als bedoeld in het eerste lid in de natuur opzettelijk te vernielen of te rapen.
4. Het is verboden de voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in het eerste lid te beschadigen of te vernielen.
5. Het is verboden planten van soorten, genoemd in bijlage IV, onderdeel B, bij de Habitatrichtlijn of bijlage I bij het Verdrag van Bern, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.

Beschermingsregime andere soorten

Artikel 3.10

1. Onverminderd artikel 3.5, eerste, vierde en vijfde lid, is het verboden:
 - a. in het wild levende zoogdieren, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en kevers van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel A, bij deze wet, opzettelijk te doden of te vangen;
 - b. de vaste voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren als bedoeld in onderdeel a opzettelijk te beschadigen of te vernielen, of
 - c. vaatplanten van de soorten, genoemd in de bijlage, onderdeel B, bij deze wet, in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te onwortelen of te vernielen.
2. Artikel 3.8 (bepalingen dat ontheffing of vrijstelling kan worden verleend, hier niet uitgebreid besproken), met uitzondering van het derde en vierde lid, is van overeenkomstige toepassing op de verboden, bedoeld in het eerste lid, met dien verstande dat, in aanvulling op de redenen, genoemd in het vijfde lid, onderdeel B, de noodzaak voor de ontheffing of vrijstelling ook verband kan houden met handelingen:
 - a. in het kader van de ruimtelijke inrichting of ontwikkeling van gebieden, daaronder begrepen het daarop volgende gebruik van het ingerichte of ontwikkelde gebied;
 - b. ter voorkoming van schade of overlast, met inbegrip van schade aan sportvelden, schietterreinen, industrieterreinen, kazernes, of begraafplaatsen;
 - c. ter beperking van de omvang van de populatie van dieren, in verband met door deze dieren ter plaatse en in het omringende gebied veelvuldig veroorzaakte schade of in verband met de maximale draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden;
 - d. ter voorkoming of bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren;
 - e. in het kader van bestendig beheer of onderhoud in de landbouw of bosbouw;
 - f. in het kader van bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, vliegvelden, wegen, spoorwegen of bermen, of in het kader van natuurbeheer;
 - g. in het kader van bestendig beheer of onderhoud van de landschappelijke kwaliteiten van een bepaald gebied, of
 - h. in het algemeen belang.
3. De verboden, bedoeld in het eerste lid, onderdelen a, en b, zijn niet van toepassing op de Bosmuis, de Huisspitsmuis en de Veldmuis voor zover deze dieren zich in of op gebouwen of daarbij behorende erven of roerende zaken bevinden.

4. Verordening uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

De provinciale verordening bevat onder andere regels voor faunabeheereenheden en diverse vrijstellingen voor het bestrijden van schade en het uitvoeren van werkzaamheden. Ook is in de verordening opgenomen voor welke soorten een vrijstelling geldt van de verbodsbepalingen in artikel 3.10 van de Wet natuurbescherming (zie de soortenlijst verderop onder 'Beschermd andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)'). Voor de verordening, zie: <http://bit.ly/2n5cKWP>

5. Beleidsregel uitvoering Wet natuurbescherming Zuid-Holland

In de provinciale beleidsregel staan onderwerpen als het verlenen van tegemoetkomingen in de faunaschade en de vergunningverlening voor Natura 2000-gebieden in het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof. Voor de beleidsregel, zie: <http://bit.ly/2ml3pMk>

6. Vogelsoorten met een (potentieel) ongunstige staat van instandhouding in Zuid-Holland (artikel 3.1)

Naar aanleiding van artikel 3.1 lid 5 heeft Bureau Stadsnatuur een lijst opgesteld van vogelsoorten waarbij verstoring van wezenlijke invloed kan zijn op de staat van instandhouding in Zuid-Holland. Het betreft soorten die als broedvogel in de provincie voorkomen en waarvoor onder de Flora- en faunawet reeds een jaarronde bescherming van nestlocaties en vaste rustplaatsen gold (de onder de Flora- en faunawet als 'categorie 1 t/m

4' gekwalificeerde soorten), aangevuld met soorten die op basis van actuele gegevens van Sovon een ongunstige staat van instandhouding kennen (de voorheen als 'categorie 5' gekwalificeerde soorten met een negatieve populatietrend en/of een kleine, kwetsbare populatie) en waarvoor derhalve gemitigeerd of gecompenseerd zou moeten worden in geval van conflicterende ruimtelijke ontwikkeling en beheer.

Deze lijst is niet uitputtend en kan naar aanleiding van ontwikkelingen in de toekomst worden gewijzigd op basis van ecologisch zwaarwegende omstandigheden, zoals veranderingen in populatie-omvang of areaal van een soort. Het effect van de ingreep op de instandhouding van de soort is uiteindelijk leidend in de afweging of sprake is van een beschermde (en daarmee ontheffingsplichtige) situatie. Het gaat om de volgende 85 soorten:

Appelvink	Groene specht	Krooneend	Roerdomp	Tureluur
Baardmannetje	Grote gele kwikstaart	Kwak	Roek	Veldleeuwerik
Blauwe reiger	Grote karekiet	Kwartelkoning	Scholekster	Velduil
Boerenzwaluw	Grote mantelmeeuw	Kleine zilverreiger	Slechtvalk	Visdief
Bontbekplevier	Grutto	Lepelaar	Slobeend	Waterral
Boomvalk	Havik	Matkop	Snor	Watersnip
Bosuil	Huismus	Middelste zaagbek	Sperwer	Wielewaal
Bruine kiekendief	Huiszwaluw	Noordse stern	Spotvogel	Wilde eend
Buizerd	Grote zilverreiger	Nachtegaal	Spreeuw	Wintertaling
Dwergstern	Ijsvogel	Oeverzwaluw	Sprinkhaanzanger	Woudaap
Eider	Kerkuil	Ooievaar	Steenuil	Wulp
Gele Kwikstaart	Kievit	Patrijs	Steltkluit	Zomertaling
Gierzwaluw	Kleine bonte specht	Porseleinhoen	Stormmeeuw	Zomertortel
Goudvink	Kleine plevier	Purperreiger	Strandplevier	Zilvermeeuw
Graspieper	Kluut	Raaf	Tafeleend	Zwarte roodstaart
Grauwe Klauwier	Kneu	Ransuil	Tapuit	Zwarte stern
Grauwe vliegenvanger	Koekoek	Ringmus	Torenvalk	Zwartkopmeeuw

7. Beschermde habitatrichtlijnsoorten in Zuid-Holland (artikel 3.5)

Soorten uitsluitend vermeld in Bijlage II – Beschermingsregime artikel 3.5 alleen van toepassing in Natura 2000-gebieden.

De volgende 2 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen uitsluitend in voor deze soorten aangewezen Natura 2000-gebieden onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Nauwe korfslak	Zeggekorfslak
----------------	---------------

Soorten vermeld in Bijlage IV – Beschermingsregime artikel 3.5 van toepassing.

De volgende 39 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.5:

Groenknolorchis	Boomkikker	Otter	Meervleermuis	Dwergvinvis
Platte schijfthoren	Heikikker	Bosvleermuis	Rosse vleermuis	Gewone dolfijn
Bataafse stroommossel	Kamsalamander	Franjestaart	Ruige dwergvleermuis	Gewone vinvis
Gevlekte witsnuitlibel	Poelkikker	Gewone baardvleermuis	Tweekleurige vleermuis	Griend
Groene glazenmaker	Rugstreeppad	Gewone dwergvleermuis	Vale vleermuis	Potvis
Rivierrombout	Zandhagedis	Gewone grootoorvleermuis	Watervleermuis	Tuimelaar
Houting	Bever	Kleine dwergvleermuis	Bruinvis	Witsnuitdolfijn
Steur	Noordse woelmuis	Laatvlieger	Bultrug	

8. Beschermde andere soorten in Zuid-Holland (artikel 3.10)

De volgende 35 soorten zijn sinds 1990 vastgesteld in de provincie Zuid-Holland en vallen onder het beschermingsregime artikel 3.10 (NB: betreft uitsluitend als 'wild' gekwalificeerde plantensoorten; bron: verspreidingsatlas.nl):

Blaasvaren	Grote leeuwenklauw	Stofzaad	Grote modderkruiper	Grijze zeehond
Bokkenorchis	Karhuizer anjer	Schubvaren	Kwabaal	Steenmarter
Brave hendrik	Kleine wolfsmelk	Smalle raai	Ringslang	Waterspitsmuis

Brede wolfsmelk	Knolspirea	Stijve wolfsmelk	Boommarter
Bruinrode wespenorchis	Moerasgamander	Tengere veldmuur	Damhert
Dreps	Naakte lathyrus	Wolfskers	Das
Echte gamander	Rozenkransje	Aardbeivlinder	Eekhoorn
Glad biggenkruid	Ruw pazelzaad	Grote vos	Gewone zeehond

Soorten waarvoor in Zuid-Holland een vrijstelling geldt van beschermingsregime artikel 3.10

In Zuid-Holland is een vrijstelling van de verbodsbepalingen artikel 3.10 van toepassing op de volgende 22 soorten:

Bastaardkikker	Aardmuis	Egel	Konijn	Wezel
Bruine kikker	Bosmuis	Gewone bosspitsmuis	Ree	Woelrat
Gewone pad	Bunzing	Haas	Rosse woelmuis	
Kleine watersalamander	Dwergmuis	Hermelijn	Veldmuis	
Meerkikker	Dwergspitsmuis	Huisspitsmuis	Vos	

9. Geïntroduceerde soorten in Zuid-Holland

Soorten die zich door menselijk toedoen buiten hun natuurlijke areaal hebben gevestigd (geïntroduceerde soorten) vallen in Zuid-Holland niet onder de beschermingsregimes van artikel 3.1, 3.5 of 3.10, tenzij sprake is van een populatie die langer dan 50 jaren achtereen heeft standgehouden in de provincie (mond med. PZH, maart 2017). Voorbeelden in een Zuid-Hollandse context zijn beschermde plantensoorten uitgezaaid vanuit tuinen en Vroedmeesterpad, al dan niet moedwillig geïntroduceerd door terrariumhouders.

Plantensoorten die lokaal zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Bruinrode wespenorchis	Knolspirea	Knollathyrus	Echte gamander	Bergnachtorchis	Wilde Weit
------------------------	------------	--------------	----------------	-----------------	------------

Diersoorten die zijn geïntroduceerd en als 'niet wild' zijn beschouwd in Zuid-Holland, zijn onder meer:

Boomkikker	Muurhagedis	Vroedmeesterpad	Quaggamossel	Aziatische modderkruiper	Blauwband
------------	-------------	-----------------	--------------	--------------------------	-----------

De beschermde status van soorten als Muskusrat (sinds 1975 gedocumenteerd voor de provincie) en Nijlgans (eerste geval in 1967) kan op grond van het bovengeschetste 50 jaar-criterium ter discussie worden gesteld.

10. Zorgplicht

In de Wet natuurbescherming is een zorgbeginsel (artikel 1.10 en 1.11) opgenomen: de intrinsieke waarde van soorten is vastgesteld in een doelbepaling en geldt voor alle soorten, los van een beschermingsregime. Het is een algemeen geldende fatsoenseis die erop neerkomt dat redelijkerwijs vermijdbare schade aan en versterking van planten en dieren moet worden voorkomen.

11. Wanneer ontheffing aanvragen?

Wanneer redelijkerwijs kan worden vermoed dat verbodsbepalingen ten gevolge van een voorgenomen activiteit worden overtreden, moet eerst worden bepaald of mitigerende (verzachtende) maatregelen de schade kunnen beperken of tenietdoen zodat het overtreden van het verbod kan worden voorkomen. Wanneer het overtreden van een verbod onvermijdelijk is en er moet worden gecompenseerd voor veroorzaakte schade, dan dient men een ontheffing aan te vragen. Het aanvragen van een ontheffing heeft alleen zin als de functionaliteit van een plangebied voor een beschermde soort voldoende nauwkeurig in beeld is gebracht. Meestal is hier een uitgebreid onderzoek voor nodig waarin rekening wordt gehouden met de seizoensactiviteit van een soort. Dergelijk onderzoek dient aan bepaalde richtlijnen te voldoen op basis waarvan de kwaliteit en volledigheid ervan worden gecontroleerd door de Omgevingsdienst (zie onder). Een randvoorwaarde is daarnaast dat een aanvraag vergezeld dient te gaan van een zogenaamd activiteitenplan. Hierin moet een initiatiefnemer van een potentieel schadelijke handeling het belang van de voorgenomen activiteit onderbouwen en aangeven welke mitigerende en/of compenserende maatregelen ten gunste van de soort(en) in kwestie worden getroffen.

12. Omgevingsvergunning via gemeente

Wanneer er sprake is van een omgevingsvergunning mogen ontheffingen voor beschermde soorten aanhaken. Bij aanhaken moet de gemeente een volledigheidstoets uitvoeren en verzorgt de gemeente de toetsing door de

Omgevingsdienst Haaglanden (ODH). Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Met de aanvraag van een omgevingsvergunning is een wettelijke beslistermijn gemoeid van maximaal 26 weken. De gehele aanvraag verloopt via de gemeente. Voor meer informatie, zie: <https://www.omgevingsloket.nl>

13. Losse ontheffing via provincie

Wanneer een ontheffing aangevraagd moet worden waarbij geen omgevingsvergunning nodig is, is de beslistermijn 13 weken met maximaal 7 weken verlenging. De gehele aanvraag verloopt via Omgevingsdienst Haaglanden. De leges bedragen EUR 1800,-. Ten behoeve van een aanvraag zijn een onderzoeksrapport met inventarisatiegegevens en een activiteitenplan noodzakelijk. Voor meer informatie en aanvraagformulieren, zie:

<https://omgevingsdiensthaaglanden.nl/aanvraag-wet-natuurbescherming.html>

14. Gedragscodes

Gedragscodes in het kader van de Wet natuurbescherming worden alleen gemeentelijk of branchebreed opgesteld en dienen te worden goedgekeurd door het Ministerie van Economische Zaken. Bestaande gedragscodes die zijn goedgekeurd onder de Flora- en faunawet zijn, indien nog niet verlopen, nog altijd geldig voor de soorten die onder de Wet natuurbescherming onder één van de drie beschermingsregimes vallen. Voor nieuwe beschermde soorten waarvoor geen mitigerende maatregelen zijn vermeld in gedragscodes zal mogelijk een ontheffing noodzakelijk zijn. Voor soorten die niet (meer) onder een strikt beschermingsregime vallen hoeft niet per se te worden gewerkt volgens een goedgekeurde gedragscode. Er moet desalniettemin altijd rekening worden gehouden met de wettelijke zorgplicht.

15. Handhaving

Bij een vermoede overtreding van een verbodsbepaling in de Wet natuurbescherming kan handhaving worden ingeschakeld. In Zuid-Holland is de Omgevingsdienst Zuid-Holland-Zuid (OZHZ) hiervoor verantwoordelijk. Voor meer informatie, zie:

<https://www.ozhz.nl/themas/natuur/>

Melding van een vermoede overtreding:

Telefoon: 078-770 85 85 / 0888-333 555

mail: meldingwnb@ozhz.nl

website: <https://www.ozhz.nl/themas/natuur/misstand-schade-of-verstoring-gezien/>

Overige contactgegevens:

Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid

Afdeling Toezicht en Handhaving

Postbus 550

3300 AN Dordrecht